

1) упровадження новітніх технологій, які розвивають тісні партнерські відносини держави та платників податків;

2) удосконалення системи електронної звітності платників податків, що залишається для органів ДПС одним із важливих напрямків поліпшення процесу обслуговування платників податків, а також нових електронних сервісів для платників податків;

3) створення індивідуального аккаунту з інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом для кожного платника податків на офіційному інтернет-порталі ДПС України – юридичної особи, приватного підприємця чи найманого працівника; а створення зручного інтерфейсу дозволить підприємцеві за лічені хвилини й у будь-який час сплатити податки та подати звіт.

Список літератури

1. Про Національну програму інформатизації: Закон України: [від 04 лют. 1998 р. № 74-75/98-ВР]; Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України: [від 07 січ. 2007 р. №537-V].
2. Стаценко-Сургучова І.С. Організаційно-правові засади інформаційно-аналітичної роботи в органах Державної податкової служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / І.С. Стаценко-Сургучова. – Ірпінь, 2008. – 210 с.
3. Системна інформатизація законотворчої та правоохоронної діяльності: монографія / М.Я. Швець [та ін.]. – К.: Навч. книга, 2005. – 639 с.
4. Теремецький В.І. Стан і перспективи розвитку інформаційного аналітичного забезпечення діяльності органів Державної податкової служби України / В.І. Теремецький // Часопис Академії адвокатури України. – 2001. – № 13. – Вип. 4. – 101 с.

УДК 336.22:339.17

Гордієнко Є.С., канд. екон. наук (ДонНУЕТ, Донецьк)

ЕФЕКТИВНА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА – ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто особливості формування податкової політики в діяльності торговельного підприємства, визначено етапи впровадження ефективної податкової політики, звернуто увагу на побудову податкової стратегії.

Ключові слова: *податкова система, податкова політика, податкова стратегія, етапи податкової політики, податкове планування, податковий платіж, податкова пільга, податковий тягар.*

Процес управління фінансами підприємства ґрунтується на використанні методів і механізмів фінансового менеджменту, складовою яких є правове та нормативне забезпечення управлінських рішень. При цьому правові основи фінансів торговельних підприємств засновані на конституційних нормах і законодавчих актах України, зокрема щодо податкової політики.

Податкова політика підприємства являє собою вибір найбільш ефективного варіанта сплати податкових платежів за умови альтернативних напрямів його господарської діяльності. В окремих випадках розроблена податкова політика сама може бути критерієм коригування господарської діяльності підприємства.

У вітчизняній економічній науці дослідженням стану податкової системи, ефективності податкової політики та проблем їх реформування з метою вдосконалення присвячені роботи багатьох науковців, таких як Ю.О. Волкова, О.М. Ковалюк, Ю.Б. Іванова, Л.П. Максимова, С.В. Онишко, О.В. Отрошко.

Але питанню ефективності податкової політики в діяльності торговельного підприємства, розвитку податкової політики з метою її спрямування на забезпечення економічного розвитку, підвищення добробуту населення та боротьба з тіньовим сектором економіки приділено недостатньо уваги.

Метою статті є дослідження головних принципів функціонування, розвитку та регулювання податкової політики в сучасних економічних умовах, обґрунтування основних напрямків розбудови інституту податкової політики на засадах економічної ефективності та стабільності в діяльності торговельного підприємства.

На практиці податкова політика здійснюється через податковий механізм, що являє собою сукупність організаційно-правових форм і методів управління оподаткуванням підприємств як торгівлі, так і інших галузей. Держава надає цьому механізму юридичної форми за допомогою податкового законодавства.

Слід зазначити, що держава в процесі впливу на розвиток торговельної та підприємницької діяльності вважає необхідним фактором існування податкового регулювання. Податкове регулювання торговельної діяльності має сприяти виникненню спільних інтересів між державою та підприємством. Податкове регулювання засноване на підтримці формування та розвитку підприємств як торговельної, так і інших сфер діяльності.

Таким чином, слід відзначити, що формування податкової системи і податкової політики здійснюється не спонтанно. Науковий підхід до створення податкової системи передбачає формування правової основи, системності, встановлення початкової бази цієї системи. Вимога системності полягає в тому, що податки повинні бути пов'язані між собою, органічно доповнювати один одного, не суперечити системі в цілому та іншим її елементами. Існуюча податкова система має значний вплив на діяльність суб'єктів господарювання, зокрема торговельних підприємств. Держава за допомогою податків стимулює підприємницьку діяльність в одних напрямках і стримує її в інших.

Отже, побудова чіткої та стабільної податкової системи – одна з головних умов ефективного функціонування економіки та фінансів, оскільки через податки відбувається найтісніший зв'язок між державою і суб'єктами. За умов економіки з ринковими відносинами податки необхідно використовувати як невід'ємний і безпосередній структурний елемент фінансового регулювання економіки, а не тільки як джерело доходів Державного бюджету. Конкретними формами прояву категорії податку є всі види податкових платежів, які встановлені законодавством.

Зміну ставок оподаткування можна застосовувати і для стимулювання економіки, і для її стримування.

Сьогодні відбувається дисбаланс у формуванні державного і податкового регулювання, що пов'язано з діями елітної влади, які супроводжуються зростанням конфліктності політичного простору. Стимується процес управління, що впливає на діяльність торговельних підприємств. Основними стримуючими процесами є такі фактори, як:

- відсутність механізмів поетапної політичної відповідальності членів владної еліти;
- занадто високий рівень конфліктності серед політичної еліти;
- через постійні зміни та низький рівень дотримання законодавчо-нормативних документів спостерігається непрозорість управлінських процедур державної влади.

Усе це говорить про проблеми ефективності як державного, так і податкового менеджменту. Такі проблеми вивчалися ще засновниками неокласичної та кейнсіанської шкіл. Управління державою значним чином пов'язане з процесами оподаткування та економічного зростання країни.

З 1995 р. почалося становлення основ податкової політики України. Це було закладено через систему законодавчих і нормативно-правових актів, а саме: постановами Верховної Ради України «Про основні положення податкової політики та податкової реформи України» від 23 груд. 1995 р. [2] і «Про основні положення податкової політики» від 04 груд. 1996 р. [3], якими було визначено перелік податків і зборів, які підлягають стягненню на території України, а також основні принципи побудови системи оподаткування. У подальшому це відображено в Законі України «Про систему оподаткування», який було прийнято 18 лют. 1997 р., а сьогодні наявний єдиний законодавчий документ, що формує та регулює як податкову систему, так і податкову політику – Податковий кодекс [1].

Податкова політика – це діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері встановлення та стягнення податків і зборів (обов'язкових платежів), яка реалізується через визначення платників податків та інших обов'язкових платежів, об'єктів оподаткування, ставок податків, їх видів, основних принципів надання пільг і звільнення від оподаткування. Загальні засади податкової політики викладено в основних положеннях податкової політики в Україні.

Якщо говорити про загальне визначення податкової політики, вона виявляється через діяльність держави на підставі сформованої податкової стратегії, запровадженої правової регламентації та організації справляння податків, акумулювання коштів державного бюджету, а також через систему оподаткування фізичних і юридичних осіб, стимулювання їх ділової активності та сукупності заходів для впорядкування діяльності в системі оподаткування взагалі.

Податкова політика повинна сприяти економічній ефективності та соціальній справедливості стосовно дії як держави, так і підприємств.

Формування ефективної податкової політики підприємства базується на принципах, перелічених на рисунку 1 [5]:

*Принципи ефективної податкової
політики підприємства*

Суворе дотримання чинного податкового законодавства

Пошук і використання найбільш ефективних господарських рішень, що забезпечують мінімізацію бази оподаткування

Цілеспрямований вплив на різні елементи бази оподаткування залежно від груп податків за джерелами їх сплати

Оперативний облік змін у діючій податковій системі

Планове визначення сум майбутніх податкових платежів

Рисунок 1 – Принципи ефективної податкової політики підприємства

Відзначимо, що торговельне підприємство у своїй практиці, як правило, застосовує одну з таких форм податкової політики:

1. Розрахунок поточних податкових платежів. Це визначення розмірів податкових зобов'язань і графіка їх сплати в поточному податковому періоді за умови визначеного варіанта здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства. Вона характеризується фіксацією очікуваних податкових наслідків діяльності підприємства.

2. Бюджетування податкових платежів. Система планових розрахунків з використанням взаємопов'язаних бюджетів підприємства, спрямована на розрахунок планової суми податкових платежів, які необхідно сплатити у майбутньому.

3. Податкове планування. Це цілеспрямована діяльність платника, яка орієнтується на максимальне використання всіх нюансів чинного законодавства для досягнення високого фінансового результату діяльності підприємства з боку її податкових наслідків [4].

Ефективна податкова політика підприємства повинна здійснюватися за етапами, зазначеними на рисунку 2.

Надалі більш детально розглянемо особливості кожного з етапів ефективної податкової політики підприємства.

Так, наприклад, визначення напрямів господарської діяльності підприємства, що дозволяють мінімізувати податкові платежі за рахунок різних ставок і об'єктів оподаткування, може здійснюватися через валовий дохід від страхової діяльності, оподатковується за ставкою 3% і не підлягає оподаткуванню податком на прибуток. Або суми прибутків нерезидентів, отримані у вигляді страхо-

вих внесків (платежів, премій), оподатковуються за ставкою 10% з джерела їх виплати за рахунок таких виплат.

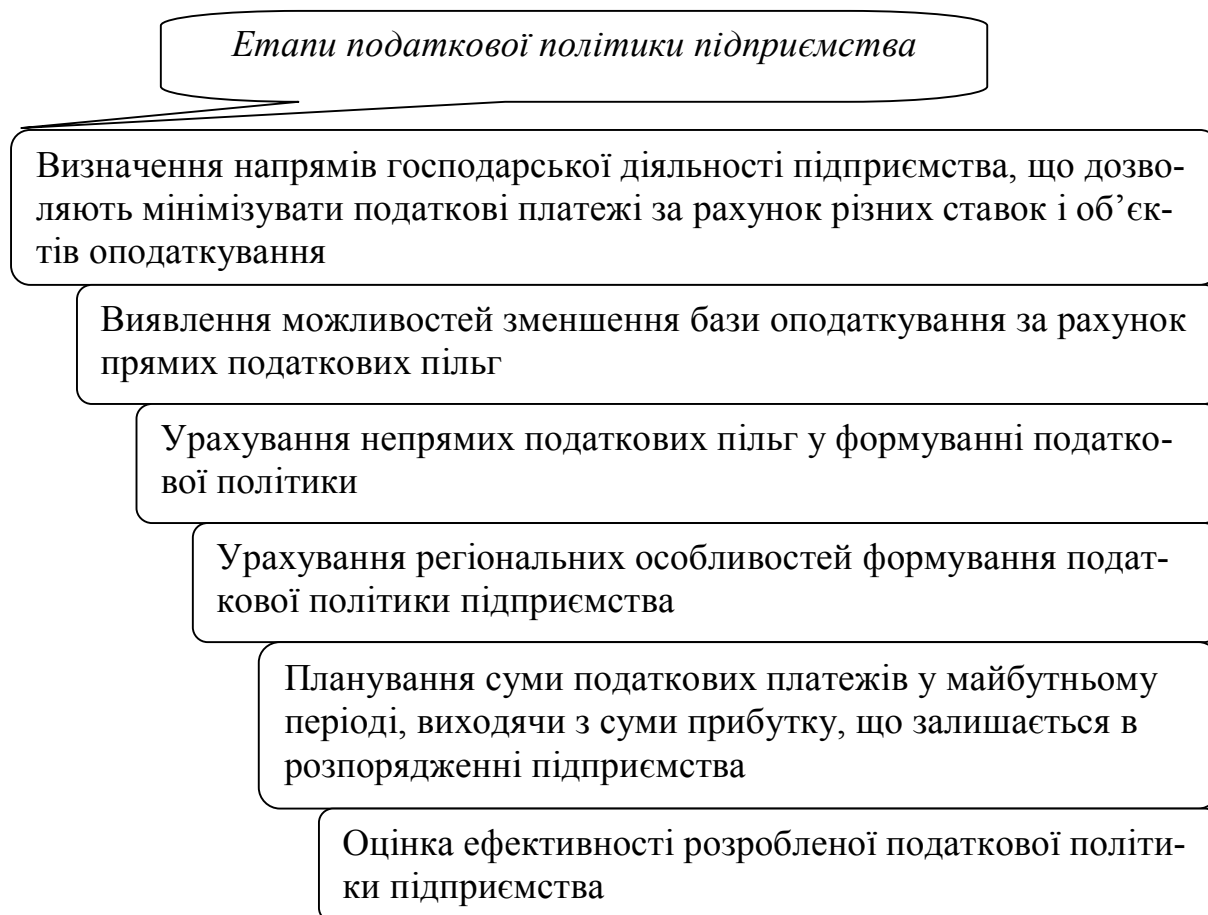

Рисунок 2 – Етапи податкової політики підприємства

Визначаючи можливості зменшення бази оподаткування підприємства за рахунок прямих податкових пільг, слід звернути увагу на те, що вони надаються зазвичай у таких формах:

- а) зменшення розміру ставок оподаткування (пряме або в процентах до середньої ставки);
- б) надання податкового кредиту;
- в) повне звільнення від сплати окремих податків.

У разі використання підприємством прямих податкових пільг потрібно враховувати, що всі вони мають цільовий характер. Відповідно до мети їх надання та використання за умови формування податкової політики всі податкові пільги рекомендується поділяти на три групи, зазначені на рисунку 3.

Склад непрямих податкових пільг визначається всіма можливостями зменшення бази оподаткування в розрізі окремих груп податків. За групою податків, що відносяться на собівартість продукції, такі можливості досягаються насамперед за рахунок зменшення фонду споживання (фонду оплати праці). За групою податків, що включаються в ціну товару, основні резерви полягають у майстерному маневруванні цінами реалізації і асортиментом продукції. За групою податків, що сплачуються за рахунок прибутку, основні можливості поля-

гають у найшвидшому списанні окремих витрат (наприклад, шляхом прискореної амортизації основних фондів).

Рисунок 3 – Групи податкових пільг залежно від формування податкової політики

За рахунок майстерного використання непрямих податкових пільг за умови формування податкової політики підприємство може значно зменшити базу оподаткування, а відповідно, і суму податкових платежів.

Формування ефективної податкової політики окремих підприємств безпосередньо пов'язане з регіональною диверсифікацією їх діяльності, що дозволяє використовувати податкові переваги окремих територій.

За умови формування податкової політики торговельних підприємств виокремлюють, як правило, три групи регіональних утворень з різною системою оподаткування:

1. Спеціальні (вільні) економічні зони своєї країни. У межах цих зон законодавчо встановлюється і діє спеціальний правовий режим господарської діяльності та спеціальний порядок встановлення податкового режиму.

2. Країни з більш пільговою податковою системою. Такі країни можуть бути об'єктом регіональної диверсифікації діяльності підприємств у тому випадку, якщо з ними встановлені широкі господарські зв'язки та діє пільговий митний режим. Для наших підприємств об'єктом такої регіональної диверсифікації є, як правило, країни СНД та інші прикордонні держави.

3. Офшорні території. Термін «офшор» означає, що засновники створюють свої підприємства поза територією країни, в якій вони проживають (є резидентами). Як правило, для цього обираються території з дуже низьким рівнем оподаткування (а іноді й безподаткові території).

Коли планують суму податкових платежів на майбутній період, виходячи з суми чистого прибутку, заздалегідь розраховують такі показники: а) валовий прибуток від реалізації продукції; б) фонд оплати праці.

Планові розрахунки загальної суми податкових платежів проводяться за основними видами податків і зборів, що встановлені у Податковому кодексі України.

Розробка ефективної податкової політики підприємства потребує високої кваліфікації виконавців і комплексної участі різних служб підприємства: планової, фінансової, юридичної, бухгалтерської. Тому кожним підприємством повинні активно використовуватися законні можливості мінімізації податкових платежів з тим, щоб забезпечити підвищення темпів свого економічного розвитку.

Зазначимо, що ефективна податкова політика забезпечує не тільки формування доходів держави, але є важливим засобом регулювання економічних процесів, забезпечуючи спонукальний чи стримуючий (залежно від державних пріоритетів) вплив на відтворювальну структуру економіки й темпи науково-технічного розвитку, а також на регіональну і галузеву структуру виробництва, рівень життя населення тощо.

Вплив податкової політики на кількісні та якісні параметри економічної системи фактично відбувається через реалізацію внутрішнього потенціалу системи оподаткування, що відображається у двох функціях – фіскальній та регулюючій, забезпечення відносної рівноваги між якими є умовою проведення ефективної податкової політики.

Податкова політика не може претендувати на статус ефективної, якщо вона не враховує оптимальної межі податкового навантаження на конкретного виробника і на економіку в цілому. Перекладення податкового тягара на законслухняні підприємства та громадян негативно позначається на показниках їх ефективності, адже вони не зацікавлені в нарощуванні виробництва через податковий тиск держави, і показниках споживання населення. Якщо зіставити рівень податкового навантаження в Україні із ситуацією в інших державах, то виявляється, що суть проблеми полягає не стільки у високих податкових ставках, скільки у нерівномірності оподаткування, яка породжена надмірними пільгами різного роду, звільненні від оподаткування окремих галузей, регіонів і підприємств, появі вільних економічних зон.

Отже, наведення порядку в системі пільг має стати першим реальним і конструктивним кроком до зменшення податкового тиску й рівномірного розподілу податку між суб'єктами господарювання. Пільги можуть мати тільки

малі підприємства або такі, що мають інноваційне спрямування, малозабезпечені верстви населення. Доцільно було б установити порядок, за яким ставка оподаткування прибутку прямо залежатиме від розміру власних коштів підприємства, спрямованих на реалізацію інвестиційних та інноваційних проектів.

Усе це підтверджує, що з початку становлення податкова політика ґрунтувалася на прагненні до пошуків ідеалів оптимального оподаткування.

Доведено, що податкова політика повинна сприяти оптимізації структури національної економіки за допомогою перерозподілу ресурсів згідно з цілями, визначеними в довгостроковій податковій стратегії. Для цього слід провести реформування податкової політики шляхом забезпечення сприятливих умов для стабільного й ефективного ведення бізнесу; формування інвестиційних та інноваційних моделей розвитку національної економіки; зростання споживчого попиту на внутрішньому ринку; виведення з «тіні» підприємств; збільшення податкових надходжень до бюджету та зменшення податкового тягара для підприємств.

Податкова стратегія діяльності торговельного підприємства має велике значення, але цьому приділено недостатньо уваги в науковій літературі. Податкова стратегія – це частина податкової політики, тому що виявляється через сукупність дій, які відбуваються сьогодні та є перспективою для майбутнього.

У сучасних умовах нестабільного соціально-економічного розвитку країни основними шляхами податкової стратегії повинні стати:

- зменшення кількості податкових пільг, які необґрунтовано діють і застосовуються суб'єктами господарювання незалежно від форм власності;
- сприяння мінімізації системи оподаткування для зниження розвитку тіньової економіки;
- встановлення ефективної реалізації прав суб'єктів господарювання та збільшення обсягів податкових надходжень до бюджету за рахунок податку на доходи фізичних осіб;
- дослідження збалансованості бюджетної політики держави і регіонів;
- сприяння активному розвитку малого та середнього підприємництва за рахунок законодавчо встановленого максимального зниження кількості прямих податків;
- законодавче врегулювання збільшення обсягів довгострокового інвестування за рахунок вітчизняних і зарубіжних джерел.

Найбільш важливими шляхами розробки податкової стратегії можна вважати такі:

- розробка та реалізація податкової політики покладається на осіб, що володіють необхідною інформацією не лише на загальнодержавному рівні, а й на практиків, які безпосередньо на особистому прикладі можуть виокремити індикатори та інструменти, що свідчать про податкове споживання економіки в реалізації податкової політики;
- сприяння подальшому впровадженню податкового стимулювання різних видів як виробництва, так і інвестування;
- надання законодавчої та економічної обґрунтованості системі розвитку необхідних податкових пільг;

– прояв оперативності органами виконавчої і законодавчої влади у роботі, законодавчому затвердженні стратегічних напрямів державної податкової політики.

Висновки. Перехід України до ринкової економіки потребує значних витрат на перебудову інфраструктури діяльності держави, переведення виробництва на випуск конкурентоспроможної продукції, запровадження нових технологій. Для цього необхідні фінансові ресурси як державі, так і суб'єктам господарювання. Від того, як раціонально діятиме податкова політика в регулюванні відносин із підприємствами щодо надходження податків до бюджетів, залежить забезпечення умов розвитку відповідно до законів ринкової економіки та дотримання вимог науково-технічного прогресу.

Ринкова економіка потребує постійного розвитку соціальної, економічної інфраструктури, стабільного політичного становища в країні. Значна роль у вирішенні цих питань належить податковій політиці. Оптимальність її у взаємовідносинах між державою і платниками, недопущення вимивання обігових коштів підприємств, удосконалення контролю за дотриманням вимог чинного законодавства, тиск на тіньову економіку сприятиме поліпшенню фінансово-економічного становища в Україні.

Зазначимо й те, що без встановлення ефективної довгострокової податкової стратегії безперспективною стає податкова політика країни. Тоді, враховуючи сучасні умови кризового стану економіки, слід сприяти створенню соціального добробуту країни шляхом раціонального зростання виробництва й торгівлі, а також сприяння встановленню помірних темпів інфляції.

Саме тому відбувається перебудова в Україні податкової системи завдяки впровадженню сталої законодавчої бази, що повинна стати фактором забезпечення достатнього рівня податкових надходжень у бюджети різних рівнів, стабільності функціонування економіки країни, створенню умов для ефективного, оптимізованого оподаткування всіх категорій платників. Реалізація податкової політики та сприяння її стратегічному розвитку являє собою напрями й тактичні дії стосовно ефективної економічної доцільності, яких повинні дотримуватися органи державної влади й підприємства у процесі виконання своїх обов'язків і використання своїх прав щодо оподаткування.

Перспективами подальшого дослідження в цьому напрямку є дослідження ефективності діяльності торговельного підприємства в сфері податкового менеджменту та нового податкового режиму.

Список літератури

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: [від 02 груд. 2010 р. № 2756-VI]. – Режим доступу: < zakon1.rada.gov.ua >.
2. Про основні положення податкової політики та податкової реформи України [Електронний ресурс]: Постанова Верховної Ради України: [від 23 груд. 1995 р.]. – Режим доступу: < zakon1.rada.gov.ua >.
3. Про основні положення податкової політики [Електронний ресурс]: Постанова Верховної Ради України: [від 04 груд. 1996 р.]. – Режим доступу: < zakon1.rada.gov.ua >.

4. Иванов Ю.Б. Оптимизация в налоговом планировании / Ю.Б. Иванов // Сборник систематизированного законодательства. – 2005. – № 9. – С. 13-19.
5. Максимова Л.П. Вплив системи податкового регулювання на конкурентоспроможність вітчизняної економіки / Л.П. Максимова // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 56-63.

УДК 005.52:[005.336:330.342]

Гречина І.В., канд. екон. наук, доц. (ДонНУЕТ, Донецьк)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

У статті розглядається проблема розкриття теоретичних засад аналізу потенціалу економічних систем. Зокрема досліджено розвиток економічного аналізу та його видів в об'єктах управління. Досліджені проблемні питання аналізу потенціалу економічної системи та його складових. Обґрунтовано доцільність розвитку нового виду економічного аналізу, спрямованого на аналітичну ідентифікацію потенціалу підприємства – потенціалогічного аналізу – та надано його сутнісну характеристику.

Ключові слова: економічний аналіз, види економічного аналізу, принципи, модальність, потенціалізація, модель, потенціалогічний аналіз.

Дослідження сутності категорії «потенціал» у будь-яких її проявах («економічний», «управлінський», «ресурсний», «кадровий», «інвестиційний», «маркетинговий», «фінансовий» тощо) дозволило зробити висновок про неоднозначність підходів науковців до розуміння цього феномену. Результати попереднього дослідження дозволили визначити авторський висновок щодо тлумачення поняття «потенціал економічної системи» та визначити шляхи усунення існуючої проблеми шляхом виокремлення в системі філософських і економічних знань спеціалізованої науки потенціалогії, яка в поєднанні з основними постулатами науки енвіроніки узагальнює досвід розвитку системних ідей і надає змогу якісно управляти потенціалом економічних систем [1; 2]. І якщо є багато праць, які стосуються дослідження потенціалу економічних систем (або його структурних складових) і розкривають його сутнісні характеристики та надають змогу якісного управління ним, то питання аналітичної інтерпретації вважаються дуже суперечливими.

У цьому контексті слід ще раз згадати, що проблеми управління ресурсами й потенціалом підприємств досліджували такі зарубіжні вчені-економісти: І. Ансофф, М. Байє, Т. Йеннер, Р. Піндайк, Д. Рубінфельд, С. Росс, Х. Лесбенстейн, П. Друкер, М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, Е. Леклерк та ін. Питання оцінки ефективності використання окремих видів ресурсів, формування та оцінки стратегічного, економічного та виробничого потенціалів підприємства розглядали В.М. Гальперін, С.М. Ігнатієва, В.І. Моргунов, О.П. Градов, Н.С. Краснокутська, Е.В. Попов, І.О. Джаїн, Ю.Ю. Донець, Б. Плишевський,